

Мистецькі та видавничі проєкти за науковою темою ХДАК «Педагогічні принципи театральної школи Леся Курбаса»

Дослідження сценічного і педагогічного доробку Леся Курбаса та учнів його театральної школи є науковою темою кафедри режисури ХДАК вже майже 30 років. У доповіді розкриваються наукові розвідки та основні мистецькі й видавничі проєкти, які були реалізовані й продовжують успішно реалізовуватись науковцями, театральними педагогами ХДАК і перш за все науковцями кафедри режисури за відповідною науковою темою. Саме вони були ініціаторами та учасниками більшості з цих проєктів за підтримки ректора, а з 2022 р. радника ректора ХДАК, доктора історичних наук, професора В. М. Шейка та виконувача обов'язків ректора ХДАК, доктора мистецтвознавства Н. О. Рябухи.

Значущості цим подіям і проєктам надавала підтримка Міністерства культури України, Спілки театральних діячів України, Національного центру театрального мистецтва ім. Леся Курбаса, участь в оргкомітетах та з виступами поважних учених-курбасознавців — Леся Танюка, Неллі Корнієнко, Наталії Єрмакової, Лариси Брюховецької, Марини Черкашиної-Губаренко та ін.

Непересічною подією, яка мала великий вплив на подальше театральне життя Харкова і водночас стала імпульсом для театрознавчих розвідок творчості Леся Курбаса та учнів його театральної школи науковцями ХДАК і кафедри режисури зокрема, став Перший український міжнародний театральний фестиваль «Березіль – 93», який проходив у Харкові з 31 березня по 10 квітня 1993 р.

Фестиваль організовано за постановою колегії Міністерства культури України. До оргкомітету фестивалю входили: Л. Танюк, І. Дзюба, І. Драч, О. Марченко, І. Борис, С. Гордєєв, А. Ємець, В. Шестопалов, Р. Черкашин, А. Стародуб, В. Рожок та ін.

Участь у заснуванні, розробці концепції, організації та проведенні фестивалю «Березіль – 93» брали доцент ХДІК С. І. Гордєєв та головний режисер Харківського українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка І. О. Борис.

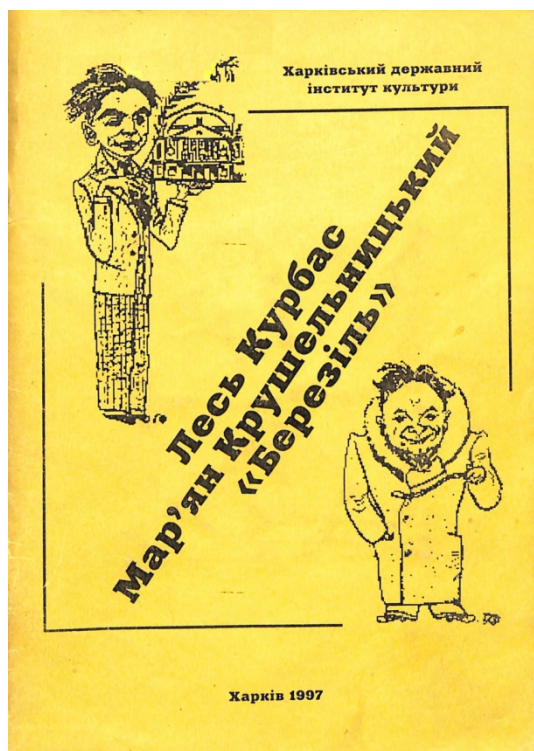
Організатори фестивалю «Березіль – 93» поряд із запрошенням провідних українських та зарубіжних театральних колективів уперше провели огляд студентських вистав театральних шкіл України, ближнього та дальнього зарубіжжя. Для цього було створено спеціальне журі, яке очолив

завідувач кафедри режисури ХДК, доктор мистецтвознавства В. М. Айзенштадт.

У рамках форуму пройшла наукова конференція «Леся Курбас і світова театральна культура» під головуванням доктора мистецтвознавства Н. М. Корнієнко.

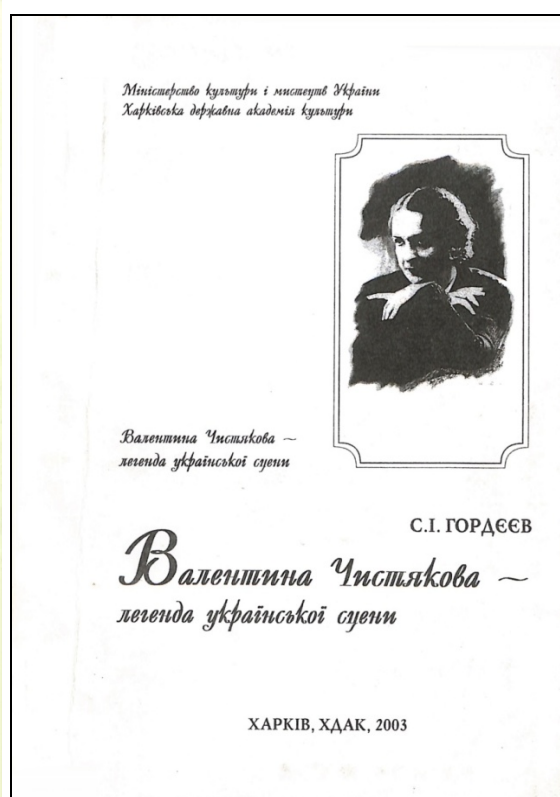
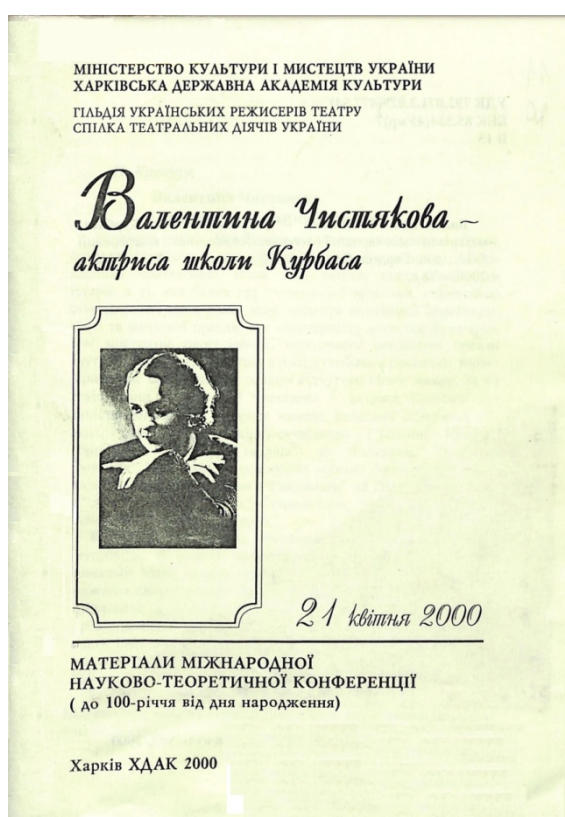
У перший день фестивалю було відкрито пам'ятник-пантеон родини Леся Курбаса на 13 кладовищі Харкова, а на будинку на вул. Гіршмана, де жила В. М. Чистякова, — меморіальну дошку з написом: «У цьому будинку жила Валентина Чистякова-Курбас, оспівана поетами, народна артистка України». Ці урочисті події започаткували традицію відвідування даних пам'ятних місць учасниками подальших театральних форумів і покладання квітів на честь Леся Курбаса та його сім'ї.

Лютий, березень та квітень 1997 р. стали часом значних ювілейних дат — 110-річчя з дня народження Леся Курбаса, 75-річчя театру «Березіль», 100-річчя з дня народження Мар'яна Крушельницького. З 14 квітня по 28 червня 1997 р. в нашому місті пройшов науково-мистецький захід «Дні Леся Курбаса і Мар'яна Крушельницького в Харкові». Програма цього проекту передбачала наукові конференції, круглі столи, виставки, творчі майстерні, спрямовані на вивчення та популяризацію модерної театральної спадщини режисерів.

Офіційні організатори заходу — ХДК, ХДУМ ім. І. П. Котляревського та Спілка театральних діячів України. Авторами ідеї та постановниками мистецького свята були завідувач кафедри режисури ХДК С. І. Гордєєв та доцент кафедри режисури І. О. Борис. Завершила свято науково-теоретична конференція «Леся Курбас, Мар'ян Крушельницький, «Березіль», яка пройшла в ХДК 28 червня 1997 р. Згодом у видавництві ХДК за результатами конференції вийшла збірка наукових та мемуарних статей під редакцією В. М. Айзенштадта та С. І. Гордєєва.

А вже у квітні 2000 р. театральна громадськість України та Харкова святкувала 100-річчя з дня народження народної артистки України В. М. Чистякової. 21 квітня 2000 р. у ХДАК відбулась міжнародна науково-теоретична конференція «Валентина Чистякова — актриса школи Курбаса», присвячена цій славній даті. Головою засідання був автор цього проекту, дослідник творчості Валентини Чистякової, що був особисто з нею знайомий, засл. діяч мистецтв України С. І. Гордєєв. Програма заходу передбачала наукові доповіді за темою конференції; спогади сучасників актриси; перегляд відеофільму, присвяченого Лесю Курбасу; святковий концерт лауреатів муніципальної премії ім. В. М. Чистякової. Було презентовано збірку матеріалів наукової конференції, виданих у ХДАК.

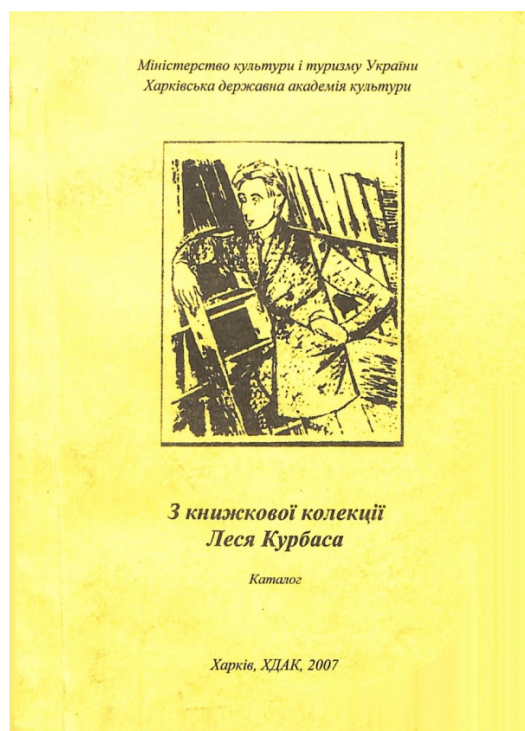
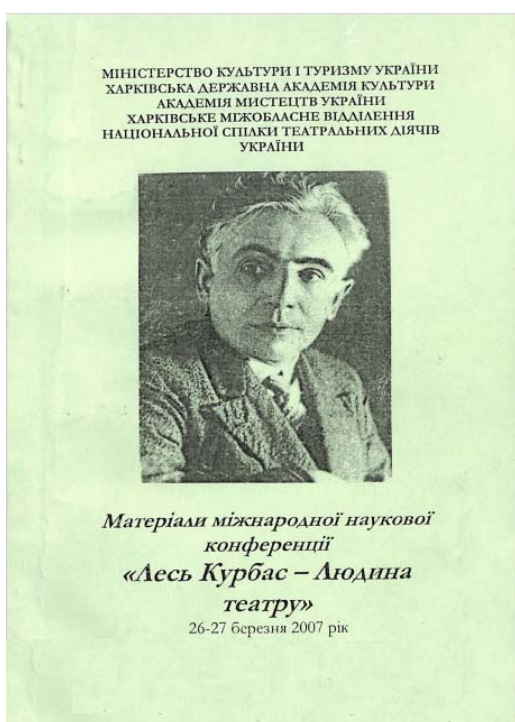
Творчості В. М. Чистякової присвячена і монографія С. І. Гордєєва «Валентина Чистякова — легенда української сцени», друге видання якої вийшло друком у ХДАК у 2003 р. У ній автор аналізує роботу В. М. Чистякової над сценічними образами, що в різні періоди її творчості стали віхами в історії становлення та розвитку українського театру, висвітлює погляди актриси на мистецтво перевтілення в образ. А у 2005 р. С. І. Гордєєв успішно захистив на кафедрі режисури ХДАК кандидатську

дисертацію «Акторське мистецтво Валентини Миколаївни Чистякової як явище української театральної культури ХХ сторіччя».

У лютому 2007 р. виповнилося 120 років з дня народження Леся Курбаса.

26–27 березня 2007 р. ХДАК гостинно зустрічала учасників міжнародної наукової конференції «Леся Курбас — Людина театру» — театрознавців з Харкова, Києва, Тернополя, Одеси, Львова, Рівного, а також зі США — професора, декана театрального відділення, викладача сценографії університету Гонзага (м. Спокан, штат Вашингтон) Джона Гофланда. У збірці матеріалів конференції є декілька статей, безпосередньо присвячених темі Круглого столу.

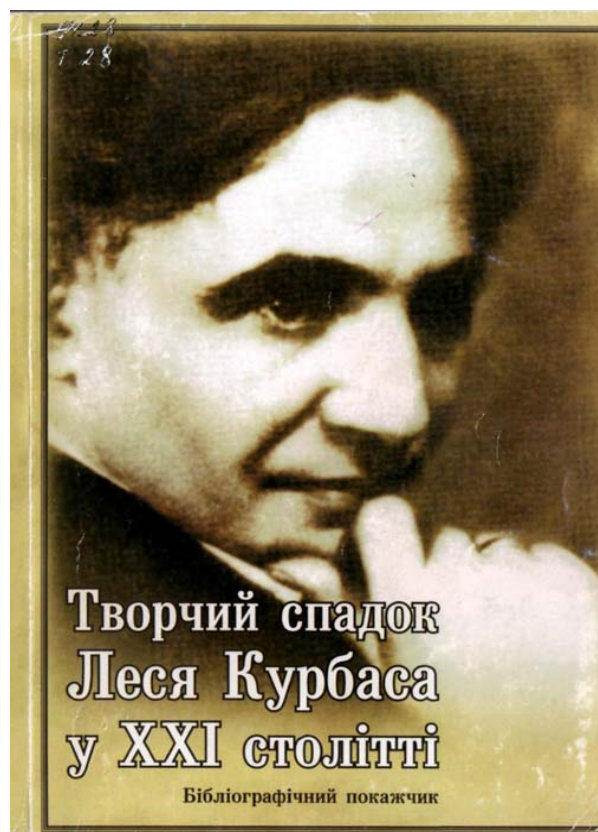
У межах конференції відбулась презентація каталогу «З книжкової колекції Леся Курбаса» — результату багаторічної копіткої роботи С. І. Гордєєва. Каталог містить 627 бібліографічних записів, що відтворюють лише частину відомостей про колись величезну бібліотеку Леся Курбаса. Професійну допомогу в укладанні каталогу С. І. Гордєєву надали науковці академії В. В. Сєдих та І. М. Фоменко.

Міжнародна наукова конференція «Леся Курбас в контексті світової та вітчизняної культури», що відбулася 14–15 березня 2012 р. на базі Харківського будинку актора — це спільний науковий проєкт ХДАК та ХНУМ ім. І. П. Котляревського. На конференції найбільш вагомо було

представлено харківське коло дослідників спадщини Леся Курбаса — театрознавців, акторів, режисерів, культурологів та істориків театру, але Харків радо вітав і гостей — науковців Києва, Львова, Тернополя, Одеси. Були озвучені доповіді дослідників феномену Леся Курбаса Вірляни Ткач (США) та Ірини Макарик (Канада).

Виступи на конференції увійшли до збірки, що містить 33 наукові розвідки.

Внеском ХДАК у вшанування пам'яті великого режисера став видавничий проєкт — бібліографічний покажчик «Творчий спадок Леся Курбаса у ХХІ столітті», презентація якого відбулась під час цієї конференції. Безпосередньо над його укладанням працювали бібліографи бібліотеки ХДАК С. В. Євсеєнко та О. М. Левченко і завідувач кафедри режисури С. І. Гордєєв, а наукову редакцію видання здійснив доктор мистецтвознавства О. І. Чепалов. Загалом у покажчику представлено 1290 позицій, більшість з яких супроводжується анотаціями. У виданні вперше наводяться архівні матеріали з харківських музеїв — літературного, історичного, музею Харківського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, архівні матеріали В. М. Чистякової з особистого архіву С. І. Гордєєва. Загалом описано 85 архівних джерел.

Не обійшлося під час підготовки показника і без архівних знахідок. У фонді Літературного музею виявлено невідомі на той час листи Леся Курбаса, адресовані драматургу І. Дніпровському, що зберігались в особистому архіві драматурга. Йшлося про постановку в «Березолі» п'єс І. Дніпровського «Яблуневий полон» та «Шахта «Марія». Більш детальну інформацію про цю знахідку та зміст листів відображено у виступі укладачів показника С. І. Гордєєва та С. В. Євсеєнко на цій конференції, а також у їхніх публікаціях у журналах «Кіно-Театр» та «Аркадія».

Усі представлені в доповіді видавничі проекти вже стали бібліографічною рідкістю. Але бібліотекою ХДАК вони оцифровані і розміщені в репозитарії ХДАК.

Серед творчих проектів кафедри режисури по вшануванню пам'яті Леся Курбаса слід відзначити також святковий вечір «Леся Курбас — людина театру» (2012 р., учбовий театр ХДАК, головний режисер — С. І. Гордєєв) і вечір-портрет «Леся Курбас. У пошуках перетворення», прем'єра якого відбулася 28 листопада 2013 р. у постановці студентів режисерської майстерні С. І. Гордєєва на великій сцені ХДАК. У 2019 р. у ХДАК відбувся круглий стіл «Курбасівські читання», присвячений 132-й річниці від дня народження Леся Курбаса, організував та провів який С. І. Гордєєв.

Подальші наукові та мистецькі проекти по вшануванню пам'яті й популяризації творчості Леся Курбаса та учнів його театральної школи проходили в трагічний період повномасштабного вторгнення рф в Україну. Святкування 135-річчя з дня народження Леся Курбаса та 100-річчя заснування театру «Березіль» відбувалося як спільний мистецький проект факультету сценічного мистецтва і кафедри режисури ХДАК та факультетів мистецтв, філології та журналістики Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Автор ідеї та режисер-постановник цих свят — Сергій Іванович Гордєєв. Він також узяв участь у спільному творчому проекті «Леся Курбас — Людина театру» Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки та ХДАК, у телепередачах, присвячених цим датам. Протягом 2023–2025 років С. І. Гордєєв організував у Тернополі творчі зустрічі, зокрема, з викладачами та гімназистами в Українській гімназії ім. І. Франка, випускником якої був Леся Курбас, майстер-класи, був учасником «Курбасознавчих читань» у Тернопільському краєзнавчому музеї.

Дослідження творчого здобутку Леся Курбаса продовжуються. Попереду багато відкриттів у пізнанні феномену Леся Курбаса. І круглий стіл «Леся Курбас і сучасна театральна освіта України: педагогічні роздуми», організований кафедрою режисури ХДАК, що зібрав театральних акторів та режисерів, театральну молодь з більшості регіонів України, — ще один важливий етап на цьому шляху.

У підготовці доповіді використано програми конференцій, газетні публікації та журнальні публікації кореспондентів та театральних критиків із Харкова, Києва, Рівного, які висвітлювали ті події та видавничі проєкти, сайт ХДАК, репозитарій, дайджест «Віват, Академіє!», електронну бібліотеку. Став у нагоді й біобібліографічний покажчик «Гордєєв Сергій Іванович. Режисер. Педагог. Вчений» (бібліотека ХДАК), що вийшов друком у 2024 р. і присвячений ювілейним датам С. І. Гордєєва, де засобами біобібліографії, через відображення діяльності персони, а саме завідувача кафедри, простежуються успіхи кафедри режисури ХДАК в розробці наукової теми «Педагогічні принципи театральної школи Леся Курбаса».